Heikki Lehtinen

MMM/LVO **6.11.2025**

Asia: O 19/2025 vp Huoltovarmuus ruoantuotannossa ja vesihuollossa
Teema: "SUP-direktiivin toimeenpanon vaikutus kaupalliseen kalastukseen ja kotimaisen kalan saatavuuteen", eduskunta, maa- ja metsätalousvaliokunta, asiantuntijakuuleminen 7.11.2025

Direktiivi 2019/904 tiettyjen muovituotteiden ympäristövaikutusten vähentämisestä (*SUP-direktiivi*) ja kalastusvälineet

Ohjaava poliittinen perusta

Euroopan komission puheenjohtajan Von Leyenin ohjelman tavoitteena on mm. Euroopan talouden kilpailukyvyn ja teollisuuden omavaraisuuden parantaminen sekä riippuvuuden vähentäminen ulkopuolisista toimijoista. Lisäksi ohjelman tavoitteena on mm. puolustusvalmiuden ja kriisinhallintakyvyn parantaminen.

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelma linjaa keskeisiksi tavoitteikseen mm. yhteiskunnan kriisinkestävyyden vahvistamisen ja huoltovarmuuden riskien arvioimisen. Ohjelma mm. linjaa huoltovarmuuden näkökulman ottamisen huomioon kaikessa päätöksenteossa. Ohjelman mukaan kiinnitetään erityistä huomiota ruoantuotannon toimintaedellytyksiin sekä korostetaan yrittäjämyönteisyyttä.

Valtioneuvosto hyväksyi kotimaisen kalan edistämisohjelman vuonna 2021 ja ohjelman toimeenpanon jatkaminen on kirjattu hallitusohjelmaan. Edistämisohjelmalla pyritään mm. kalan kulutuksen kasvuun kotimaisen kalan lisääntyvällä käytöllä. Edistämisohjelman tavoitteena on mm. kotimaisen kalan kulutuksen kaksinkertaistaminen.

Kaupallinen kalastus ja pyydysvälineiden valmistus/myynti osana huoltovarmuutta

Suomen olosuhteissa kaupallisen kalastuksen yksi keskeisistä toimintaedellytyksistä on mahdollisuus käyttää mm. verkkoja ja rysiä pyydyksinä. Näitä pyydyksiä ostetaan, valmistetaan itse osista, käytettyjä osia kierrätetään ja myydään toisille kalastajille käyttöön. Tämän toiminnan mahdollistaa mm. kohtuuhintaisten pyydysten ja pyydysten valmistusmateriaalien saatavuus.

Kaupallista kalastajaa osana huoltovarmuutta leimaa kalastajan ammattitaito mm. kykynä liikkua ja selviytyä merellä, saada kalaa, tehdä havaintoja ympäristöstään, tehdä pyydyksiä omaan ja muiden käyttöön. Tämä koskee myös sisävesillä toimivia kaupallisia kalastajia. Verkkokalastajat liikkuvat pienillä aluksilla. Kaupallisten kalastajien lukumäärän väheneminen, syistä riippumatta, merkitsee käytännössä myös vesillä liikkuvien ammattitaitoisten toimijoiden vähenemistä. Koska kaupallisten kalastajien ammattitaidon vaatimukset ovat kasvaneet merkittävästi viimeisten vuosikymmenten aikana, on tällaisten ammattitaitoisten kalastajien korvaaminen uusilla kalastajilla poikkeusolosuhteissa haastavaa.

Erilaisten kaupallisessa kalastuksessa käytettyjen pyydysten valmistus on Suomessa vähentynyt merkittävästi. Liikevaihdoltaan toimialan sisällä merkittäviä toimijoita on vain muutamia. Myös kaupalliset kalastajat valmistavat itse pyydyksiä. He ovat osin riippuvaisia myös suomalaisista pyydysten tai niiden osien valmistajista ja maahantuojista.

Tällä hetkellä on käytännössä jo olemassa riski sille, että pyydysten valmistus Suomesta loppuu ja samalla riippuvuus ulkomaisista toimijoista kasvaa. EU:n omavaraisuus pyydyksissä on eräiden arvioiden mukaan noin 40 %.

Pyydysten tai niiden osien saatavuuden loppuminen suomalaisilta toimijoilta ei voi olla vaikuttamatta huoltovarmuuteen. Pyydysten valmistuksen loppuminen tai valmistamiseen liittyvän ammattitaidon häviäminen ovat sellaista erityisosaamista mitä ei ole luotavissa nopeasti tilanteissa, joissa yhteiskunnallinen tarve voi äkillisesti kasvaa esimerkiksi äkillisissä poikkeusolosuhteissa. Koska kyse on myös ruoantuotannosta osana huoltovarmuutta Suomen kokoisessa isossa maassa, sisältyy tähän haasteeseen erityistä yhteiskunnallista herkkyyttä.

Jo nyt on nähtävissä kehitys, että erityisesti pyydysvälineiden varastot ovat siirtyneet Suomesta muualle. Täten pyydysvälineiden saatavuus erityisesti poikkeustilanteissa voi vaarantua. Pyydyksiä ei heitetä tahallisesti vesiin, mutta pyydykset kuluvat käytössä mikä aiheuttaa pyydysten tai niiden osien pakollista uusimistarvetta. Normaaliolosuhteissakin pyydyksiä tai niiden osia olisi saatava kotimaisilta toimijoilta jatkuvuuden turvaamisen näkökulmasta.

On lisäksi huomattava, että suomalaiset kalastusolosuhteet (lajit, ilmasto, lajit jne.) poikkeavat huomattavasti muusta Euroopasta. Erityisesti poikkeusoloissa tarvittavia pyydyksiä tai niiden osia ei välttämättä ole saatavilla Suomen ulkopuolelta. Mikäli suomalainen pyydysrakentamisen ammattitaito häviää, ei korvaavaa ammattitaitoa Suomen tarpeisiin ole automaattisesti muualta saatavilla.

SUP-direktiivin toimenpanon kansallisia ongelmia

SUP-direktiivin kansallisesti säädetty toimeenpanotapa on eskaloinut merkittävästi riskiä pyydysten valmistuksen/maahantuonnin loppumisesta/kutistumisesta Suomessa.

SUP-direktiivi on kansallisesti pantu täytäntöön. Kalastusvälineiden tuottajat (valmistajat ja maahantuojat) ovat liittyneet tuottajayhteisöön. Tuottajat vastaavat tuottajavastuun noudattamisesta ja siitä aiheutuneista kustannuksista. Kustannukset katetaan tuottajilta kerättyinä maksuina. Olennaisena osana tuottajavastuuta on mm. muovia sisältävän kalastusvälinejätteen kerääminen (*kalastusvälinejätteen keräysjärjestelmä*). Myös kaupalliset kalastajat voidaan katsoa tuottajiksi.

SUP-direktiivin toimeenpanosta eri EU-maissa on vaihtelevia arvioita ja täsmällistä tilannekuvaa ei ole mahdollista muodostaa. On esitetty arvioita, joiden mukaan kustannussyistä pyydysvälinekauppa on jo siirtynyt Suomesta mm. Viroon, josta pyydyksiä/niiden osia tuodaan Suomeen. Syynä tähän on se, että SUP-direktiivin toimeenpano ei ole aiheuttanut niin merkittäviä kustannuksia pyydysten valmistajille (tuottajille) Virossa kuin Suomessa. Eräiden arvioiden mukaan Suomessa tuottajavastuumaksut pyydysvalmistajille ovat Viroa, Tanskaa ja mahdollisesti Ruotsia korkeammat.

Tuottajavastuun hoitamisesta aiheutuneet, toimialan (pyydysten valmistus) kokoon nähden, ylisuuret kustannukset ovat seurausta erityisesti pyydysvälinejätteen keräysjärjestelmästä. Tästä järjestelmästä on säädetty kansallisella lailla. SUP-direktiivi jättää erittäin paljon kansallista harkintavaltaa keräysjärjestelmän yksityiskohtien järjestämiselle (kuinka monta keräyspistettä, mikä on keräystapa, jne.). Joustoa sovelletaan jo vapakalastusvälinejätteen keräysjärjestelmään.

Koska toimiala on pieni, mutta sen sisällä on joitakin isompia yrityksiä toimialan sisäisessä vertailussa ja siten erittäin merkittävä osa kaikista tuottajavastuun hoitamisen kustannuksista kohdistuu näihin yrityksiin. Näiden yritysten toiminnan loppuminen vaikuttaisi suurella todennäköisyydellä pyydysten saatavuuteen.

Toimialan näkemyksen mukaan tuottajavastuuvelvoitteiden hoitamisesta on tehty liian raskas, monimutkainen ja kallis järjestelmäkokonaisuus.

Kansallisesti asetettu kalastusvälinejätteen keräystavoite 10 %

SUP-direktiivin edellyttää kansallisesti asetettavaa kalastusvälinejätteen keräystavoitetta. Tavoitteeksi on kansallisesti säädetty 10 % markkinoille saatettujen kaikkien kalastusvälineiden kokonaispainosta. Painoon lasketaan yksittäisten kalastusvälineiden koko paino mukaan lukien metalliosat. Markkinoille saatettu kaikkien kalastusvälineiden kokonaismassa on aikaisempien arvioiden mukaan vuosittain noin 400 000 kiloa.

Alkuvuonna 2025 (n. 6 kk) on kerätty tietoa jätepisteisiin palautetuista kalastusvälineistä. Pyydysjätettä on kertynyt noin 2500 kg. Muuta kalastusvälinejätettä on kertynyt vajaa 300 kiloa. Markkinoille on saatettu (6 kk) kalastusvälineitä noin 227 000 kiloa.

Keräystavoitetta 10 % voidaan ilmaista yksinkertaisella esimerkillä. Jos vapaa-ajankalastaja ostaa vuosittain 10 uistinta, olisi hänen heitettävä yksi uistin joka vuosi kalastusvälinejätteen keräysastiaan jotta 10 % kansallinen tavoite toteutuisi riippumatta siitä onko ko. uistin jätettä tai ei.

Koska kalastusvälineet ovat pääosin kestokulutushyödykkeitä, jätettä syntyy vähän. Esimerkiksi verkoista kalleimmat osat ylä- ja alapaula käytetään hyvin usein uudestaan. Käytännössä painavimmat osat kalastusvälineistä eivät päädy keräykseen koska ne ovat luonteeltaan kulutuskestäviä.

Tämä tarkoittaa sitä, että markkinoille saatetun kalastusvälinemassan ja kerätyn kalastusvälinejätemassan välinen ero on erittäin merkittävä. Koska direktiivi sisältää määräajan (2027) komission arvioinnille direktiivistä jäsenmaiden toimittamien tietojen perusteella, on olemassa todellinen mahdollisuus komission virhearvioinnille siitä, mihin markkinoille saatetun kalastusvälinemassan ja kerätyn kalastusvälinejätemassa erotukselle tapahtuu. Koska yksi direktiivin tarkoitus on vesiluonnon roskaantumisen estäminen, ei voida laisinkaan pois sulkea sitä mahdollisuutta, että komissio arvioi edellä kuvattujen massojen erotuksen tarkoittavan kalastusvälineiden päätymistä vesiluontoon. Tämän väistämätön seuraus olisi komissio lainsäädäntöehdotus, joka tiukentaisi direktiivin vaatimuksia ja siten aiheuttaisi toimialalle lisää kustannuksia, byrokratiaa jne. Tämä on osaltaan seurausta kansallisesti säädetystä 10 % keräystavoitteesta, jota voidaan kansallisella säädöksellä asettaa myös alhaisemmaksi.

Kansainväliset muovisopimusneuvottelut ovat kesken. Tällä hetkellä voidaan kuitenkin esittää arvio, että EU-maiden kalastusvälinevalmistajille SUP-direktiivin toimeenpanon myötä aiheutuvat kustannukset ovat tulevaisuudessa korkeampia kuin EU:n ulkopuolisille maille. Koska jo nyt EU:n tuodaan merkittävästi kalastusvälineitä EU:n ulkopuolelta, muovisopimus tulee lisäämään EU:n ulkopuolisten toimijoiden kustannuskilpailuetua. Kun kansallisesti SUP-direktiivi on toteutettu toimialan kokoon nähden liikaa kustannuksia aiheuttavaksi mm. kalastusvälinejätteenkeräysjärjestelmän kautta, kasvaa suomalaisten kalastusvälinevalmistajien ahdinko edelleen lisäten riskiä ja todennäköisyyttä toimialan hiipumiselle lopullisesti.

Osa kaupallisista kalastajista toimittaa verkkoja suoraan Ukrainaan mm. droonien torjuntaan. On todennäköistä, että osa näistä verkoista on laskettu markkinoille saatettuihin kalastusvälineisiin. Koska kalastusvälineitä viedään ’ohi’ suomalaisen kalastusvälinjätekeräysjärjestelmän, lisäävät Ukrainaan viedyt verkot haastetta saavuttaa 10 %. Sama vaikutus on eräillä alueellisilla jätteiden keräyspisteillä Suomessa, jotka mainostavat mahdollisuutta ottaa vastaan kalastusvälinejätettä olematta kuitenkaan osa tuottajayhteisön kalastusvälinejätekeräysjärjestelmää.

Pyydysvälinejätteen keräystä on kokeiltu koeluonteisesti. Rinki Oy:nn sivuilta on nähtävissä keräyspisteet. Pyydysvälinejätteen kiinteitä keräyspisteitä on tarkoitus lopulta olla 75 kpl. Alustavien

kokemusten mukaan jäteastioihin ei kerry riittävästi jätettä niin, että astioita olisi täyttymisen vuoksi tyhjennettävä pitkänkään ajan jälkeen. Vähäisen pyydysvälinejätteen lisäksi jäteastioihin on kertynyt sekajätettä mikä lisää kustannuksia, voi olla esteettisen haitan lisäksi hygieniakysymys.

Pyydysvälinejätteen keräämistä on kokeiltu myös kiertävällä keräyksellä, joka on kiinteää keräyspistejärjestelmää edullisempi ja tehokkaampi. Kokeilusta saatujen kokemusten mukaan jätettä on saatu kerättyä huomattavan kustannustehokkaasti verrattuna kiinteisiin keräyspisteisiin.

Kiertävä keräysjärjestelmä on jätteen palautustilanteen valvontamahdollisuuksien kautta vähentänyt sekajätteen määrää jäteastioissa hyvin vähäiseen. Myös maantieteellinen kattavuus saadaan kiertävällä keräyksellä hyväksi. Koska kiertävää keräystä on järjestetty samoissa paikoissa kuin muutakin jätettä kerätään, saadaan katettua myös verkkoja käyttävien vapaa-ajankalastajien tarpeita.

Ahvenanmaalla on tämänhetkisen tiedon mukaan tarkoitus järjestää yksi kalastusvälinejätteen keräyspiste.

Kalastusvälineiden etäkauppa nykymuodossaan aiheuttaa kustannuksia kansallisille toimijoille. Käytännössä usein netistä Kiinasta tilattavat kalastusvälineet ovat heikkolaatuisia ja potentiaalisesti rasittavat kalastusvälinejätteenkeräysjärjestelmää, koska netistä tilattavilla tuotteilla ei ole virallista maahantuojaa, joka on velvollinen hoitamaan tuottajavastuuvelvoitteet.

Suositukset jatkotoimiksi

- Pyydysjätteen kiinteistä keräyspisteistä luopuminen ja siirtyminen mm. kiertävään pyydysjätteen keräykseen
- Ukrainaan menevien verkkojen laskeminen mukaan jätteenkeräyksen saantoon
- Keskustelu kaupallisten kalastajien ja pyydysten valmistajien/maahantuojien kanssa pyydysjätteen joustavasta keräämisestä
- 10 % keräystavoitteen alentaminen
- Edelliset kohdat mahdollistavat lainsäädäntömuutokset ja Pirkanmaan ELY-keskuksen tulkinnat